

Diagnosi del Pla de drets humans de Catalunya

Drets de la gent gran

Síndic de Greuges

Índex

1. Plantejament de la qüestió	3
1.1. Reconeixement jurídic de drets que ha tingut aquest col·lectiu a escala nacional i internacional	3
2. Dret a un tracte digne	6
2.1. Formulació del dret	6
2.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	8
3. Dret a l'assistència sanitària i a la protecció de la salut	9
3.1. Formulació del dret	9
3.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	12
4. Dret a la promoció de l'autonomia personal i l'atenció a la situació de dependència	12
4.1. Formulació del dret	12
4.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	15
5. Dret a la protecció jurídica i al suport per a l'exercici de la capacitat quan sigui necessari	15
5.1. Formulació del dret	15
5.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	17
6. Dret a obtenir recursos econòmics suficients	17
6.1. Formulació del dret	17
6.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	19
7. Dret a la participació social	19
7.1. Formulació de dret	19

7.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	21
8. Dret a l'accés efectiu a la cultura i a l'oci	21
8.1. Formulació del dret	21
8.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret	23
9. Entitats, col·lectius i moviments socials relacionats amb la gent gran	24

1. Plantejament de la qüestió

Les persones grans no formen un col·lectiu homogeni, amb característiques, interessos o problemàtiques comunes. L'edat no és tampoc un factor que *per se* determini que una persona hagi de ser titular de menys o més drets que altres persones. Tanmateix, no es pot obviar que l'envelliment, i sobretot les condicions en què viuen moltes persones d'edat avançada, fa que sovint es puguin trobar en una situació més desfavorida des de la perspectiva del gaudi dels drets.

És això, juntament amb l'envelliment general de la població que afecta la major part dels països del nostre entorn -que han experimentat un increment del pes del grup de persones majors de seixanta-cinc anys, i un creixement substancial en els grups d'edat més avançada- el que ha portat a l'agenda dels governs la qüestió de l'envelliment com un fenomen davant del qual cal promoure polítiques públiques específiques.

1.1. Reconeixement jurídic de drets que ha tingut aquest col·lectiu a escala nacional i internacional

No existeix un tractat internacional d'àmbit mundial amb caràcter vinculant que sistematitzi els drets de les persones grans de manera similar als que hi ha per als infants o per a les persones amb discapacitat. Tanmateix, gran part dels principis i dels drets que recull la Convenció de Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat serà aplicable també a les persones grans.

La Declaració Universal de Drets Humans, el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i culturals són textos generals que són igualment aplicables a les persones grans i dels quals es deriva el principi de no discriminació per raó d'edat, i també altres drets que els afecten de manera més intensa, com ara el dret a rebre serveis socials o a un nivell de vida adequat.

Sí que fa referència explícitament a les persones grans la Declaració de Principis de les Nacions Unides a favor de les Persones d'Edat, de 1991, en la qual es destaquen com a principis a potenciar pels poders públics en les seves polítiques els d'independència, participació, cures, autorealització, i dignitat.

En la II Assemblea Mundial de Nacions Unides sobre Envel·liment que va tenir lloc a Madrid l'any 2002 es remarcà la necessitat creixent d'un reconeixement dels drets de les persones grans, i en particular de drets específics més estretament vinculats a la seva condició, com ara l'eliminació de qualsevol discriminació, abús o violència, la salut, la seguretat econòmica, jurídica i ciutadana, el reconeixement de l'envelliment com a èxit, entre d'altres.

En l'àmbit de la Unió Europea, es poden destacar els instruments jurídics següents:

- la Resolució del Parlament Europeu sobre mesures a favor de les persones d'edat avançada, de 1994.

- la Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament Europeu, de 2002, que posa de relleu la importància d'integrar la perspectiva d'edat en totes les esferes de la vida social i econòmica.

- la Declaració de la Conferència Ministerial de la Comissió Econòmica per a Europa sobre l'Envel·liment, de 2002.

- la Constitució Europea de 2004, que estableix el principi de no discriminació per raó d'edat i la solidaritat entre generacions com a objectiu de la Unió, i fa al·lusió expressa a l'article II-85 als drets de les persones grans a una vida digna i independent i a participar en la vida social i cultural.

En l'ordenament jurídic espanyol la protecció del drets de les persones grans pel que fa als drets fonamentals i les llibertats bàsiques s'emmarca en els mateixos preceptes que la resta de la població: dret a la igualtat i a la no-discriminació (article 14), dret a la integritat física i moral (article 15), dret a l'honor i a la intimitat personal i familiar (article 18), dret a la informació i a la llibertat d'expressió (article 20), entre d'altres.

La Constitució Espanyola dedica específicament a les persones grans l'article 50, que estableix el deure dels poders públics de garantir la suficiència econòmica de les persones grans, i de promoure un sistema de serveis socials que atengui als problemes específics de salut, habitatge, cultura i lleure.

Pel que fa a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, reconeix expressament a l'article 18 els drets de les persones grans a viure amb dignitat, lliures d'explotació i de maltractaments, sense que puguin ser discriminades a causa de l'edat. També en el marc del deure de promoció de la qualitat de vida, atribueix als poders públics l'obligació de protegir-les perquè puguin portar una vida digna i independent i participar en la vida social i cultural, així com promoure la plena integració per mitjà de polítiques basades en la solidaritat intergeneracional (article 40).

Ni en l'ordenament jurídic espanyol ni en el català existeix una disposició legal específica que reculli de manera integral els drets de les persones grans, però són moltes les normes que fan referència directa a aquest col·lectiu. Caldrà cercar dins de cada àmbit el contingut específic del dret i les particularitats amb què s'ha d'interpretar i aplicar per a les persones grans. A tall d'exemple, es poden ressenyar les següents:

- La Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, que, tot i no estar específicament adreçada a les persones grans, configura un dret subjectiu que assoleix una especial rellevància per a aquest col·lectiu.

- La Llei 16/2003, de 28 de maig, de cohesió i qualitat del Sistema Nacional de Salut, que recull el dret a l'atenció sociosanitària adreçada a les persones malaltes que poden beneficiar-se de l'actuació simultània i sinèrgica dels serveis sanitaris i socials.

- El Reial decret legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei General de drets de les persones amb discapacitat i de la seva inclusió social, amb relació al deure de protecció especialment intensa a les persones grans amb discapacitat.

- El Reial decret legislatiu 8/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei General de Seguretat Social.

I, en l'àmbit català, per exemple:

- La Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies.

- La Llei 13/2006, de 27 de juliol, de prestacions socials de caràcter econòmic, que, a partir de la constatació de l'existència d'una situació de risc de pobresa intens entre les persones grans – especialment les dones grans- va establir prestacions econòmiques adreçades a millorar els ingressos.

- La Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, que qualifica com a destinataris dels serveis socials la gent gran, i la normativa de desplegament, que preveu diferents serveis i prestacions d'atenció a les persones grans dins del nivell de serveis especialitzats del Sistema Català de Serveis Socials.

- La Llei 22/2010, del 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya, que inclou les persones grans entre els col·lectius especialment protegits.

-Llei 13/2014, del 30 d'octubre, d'accessibilitat.

Cal fer esment també a la Carta dels Drets i Deures de la Gent Gran a Catalunya, aprovada l'any 2003, a partir de les conclusions i compromisos derivats del Quart Congrés Nacional de la Gent Gran, en què es plantejà la voluntat de definir un model de país per a tothom, basat en el respecte i la convivència, un país lliure i solidari, sostenible, respectuós amb el medi ambient i compromès amb l'avanç en benestar, que tingui la implicació de tothom per créixer especialment en civisme i en capital humà; i el desig de la gent gran de tenir un paper actiu en aquest procés.

La Carta, que té caràcter programàtic, recull cinc principis temàtics bàsics al voltant dels quals s'articulen un conjunt de drets i deures de les persones grans: dignitat, independència, autorealització, assistència i participació.

2. Dret a un tracte digne

2.1. Formulació del dret

La Carta dels Drets i Deures de la Gent Gran a Catalunya recull expressament que les persones grans tenen dret a viure amb dignitat i seguretat, lliures d'explotació i maltractaments físics i/o psíquics, i a ser tractades dignament sense discriminació per cap condició.

Aquest dret entronca directament amb els principis i drets inalienables que reconeix la Declaració Universal dels Drets Humans de les Nacions Unides, a partir del reconeixement de la igualtat dels éssers humans en la dignitat i de la prohibició de ser sotmesos a tortures, penes o tracte cruel, inhumà o degradant.

Les situacions de maltractament constitueixen la vulneració més flagrant d'aquests principis, i es poden donar en el conjunt de relacions interpersonals en qualsevol edat. En el cas de les persones grans, durant les darreres dècades s'ha avançat en la presa de consciència sobre la consideració d'aquest fenomen com un problema de primer ordre, que ha estat qualificat per l'Organització Mundial de la Salut com un problema de salut pública.

No existeix una definició única d'allò que es considera maltractament a la gent gran. La Declaració de Toronto per a la prevenció global del maltractament a les persones grans considera maltractament l'acció única o repetida, o la manca de resposta adequada, que es dona dins de qualsevol relació en què existeix una expectativa de confiança i que produeix dany o angoixa a una persona gran.

Més enllà de la dificultat d'establir una definició precisa i acceptada unànimement, es pot dir que són situacions de maltractament els abusos físics (ús de la força física que pot produir lesions, dolor, les mesures de contenció, confinaments no apropiats), sexuals (tocaments, assetjaments, contactes no consentits), psicològics (insults, intimidacions, aïllament de la família i amistats), econòmics (ús fraudulent o no autoritzat de diners o propietats de la persona gran), l'abandonament i la negligència en la cura per part de la persona que l'ha de fer.

Aquestes situacions es poden donar tant en l'àmbit domèstic o familiar com en l'àmbit institucional (centres residencials, sanitaris, centres d'atenció diürna), en contextos en què una persona depèn d'una altra, i en els quals es poden donar circumstàncies que actuen com a factors desencadenants o intensificadors del risc de maltractament per part de la persona cuidadora envers la persona gran.

Unes instal·lacions deficientes o en mal estat de conservació, uns espais inadequats que no faciliten la intimitat de les persones, la insuficiència de personal, la manca de formació d'aquest personal o les càrregues excessives de treball, o uns horaris poc adients als costums de les persones són factors que determinen un risc de maltractament en un entorn institucionalitzat.

Igualment en l'àmbit domèstic l'aïllament, la dependència econòmica, la manca de recolzament social o de formació i la sobrecàrrega dels familiars cuidadors representen un factor de risc.

L'ordenament jurídic preveu respostes davant d'aquestes situacions, que es poden trobar en la legislació penal, en la legislació civil, i també en l'administrativa.

En concret, en matèria de serveis socials la legislació vigent reconeix com a destinatàries especials dels serveis socials les persones grans que es troben en situació de vulnerabilitat, risc o dificultat social, i assigna als serveis socials bàsics la funció d'aplicar protocols de detecció i d'atenció davant de maltractaments a persones de col·lectius vulnerables.

Alhora l'article 12 de la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials regula uns drets específics per a les persones usuàries de serveis residencials i diürns, com ara la llibertat per ingressar i romandre a l'establiment, rebre i comunicar informació lliurement, intimitat i privacitat en les accions de la vida quotidiana, no ser sotmesos a cap mena d'immobilització o restricció de la capacitat física o intel·lectual sense prescripció facultativa, etc.

La supervisió i el control dels serveis socials s'encomana al Servei d'Inspecció i Registre del Departament competent en matèria de serveis socials, que ha de vetllar pel respecte dels drets de les persones usuàries dels serveis, i l'incompliment d'aquests drets pot donar lloc a la sanció administrativa corresponent.

A banda dels mecanismes reactius o sancionadors, l'Administració de la Generalitat de Catalunya i també molts ens locals han posat en marxa actuacions significatives adreçades a prevenir situacions de maltractament, mitjançant l'elaboració de protocols que constitueixen eines útils per millorar el coneixement i la pràctica professional dels serveis, i afavorir un intervenció més eficient davant situacions de risc. En aquest sentit es poden destacar, per exemple, les següents:

- el Protocol marc i orientacions d'actuació contra els maltractaments a les persones grans aprovat pel Departament de Benestar Social i Família l'any 2012, així com els protocols de diversos ens locals.
- el document "Els maltractaments a les persones grans. Guia per a la detecció i per a l'acció".
- el document "Eina per detectar possibles maltractaments a persones majors de seixanta-cinc anys durant l'acte de valoració de la dependència", de l'any 2014, resultat d'un treball conjunt de l'Ajuntament de Barcelona, el Consorci de Serveis Socials de Barcelona i el Departament de Benestar Social i Família.

Igualment és important la realització de campanyes de conscienciació i sensibilització com el Programa "Pel bon tracte a la gent gran: Patrimoni de la Humanitat". I també cal destacar

l'aprovació del Pla integral de seguretat de les persones grans 2015-2018, que estableix objectius estratègics i actuacions encaminades a garantir la seguretat familiar i ciutadana, entre d'altres, de les persones majors de seixanta-cinc anys.

Amb tot, el dret a un tracte digne no s'hauria d'entendre només com l'absència de maltractament, sinó com el dret a un bon tracte, com un conjunt d'actuacions i mesures que determinen formes d'acció i comunicació que generen benestar en les persones grans.

Des d'aquest punt de vista la consideració d'allò que es considera un bon tracte té elements de subjectivitat importants. En moltes ocasions, per exemple, en la situació de persones grans que es troben institucionalitzades, tot i prestar-se unes atencions que es poden considerar adequades a les necessitats de les persones, la valoració dels professionals i la de les persones afectades sobre el bon tracte pot ser molt diferent.

El nivell de control que la persona usuària del servei i els professionals tenen sobre alguns aspectes d'aquesta atenció és molt diferent, i la persona gran està sovint en posició més desfavorida. En molts casos podrà decidir si accepta rebre o no un servei però no la forma com el vol rebre.

En aquest sentit, en els darrers anys ha anat guanyant terreny el concepte d'atenció centrada en la persona, i la importància d'organitzar el funcionament dels serveis d'atenció al voltant d'aquest model, que implica, en definitiva, conèixer i escoltar la persona, identificar i respectar els seus desitjos i preferències, i adaptar els serveis a la individualitat de les persones.

Finalment, en la promoció del bon tracte a les persones grans, no només l'entorn familiar o institucional, sinó també en termes més amplis, en la societat en general, els mitjans de comunicació juguen un paper fonamental. Evitar la reproducció d'estereotips que vinculen la vellesa al deteriorament i posar en valor l'experiència i els coneixements i les capacitats de les persones és un element essencial per potenciar un reconeixement social indispensable per promoure un bon tracte a les persones grans.

2.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Desenvolupar campanyes divulgatives d'informació i sensibilització sobre els drets de les persones grans i de reconeixement social dels valors de la vellesa.
- Potenciar el model d'atenció centrada en la persona en tots els serveis socials d'atenció a les persones grans.
- Promoure la millora de la qualitat dels serveis, tant pel que fa a les condicions materials com de dotació i formació del personal d'atenció a les persones usuàries.

3. Dret a l'assistència sanitària i a la protecció de la salut

3.1. Formulació del dret

En l'àmbit de la Salut, la Constitució reconeix el dret a la protecció de la salut (art. 43) i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (art. 23) enuncia que totes les persones tenen dret a accedir en condicions d'igualtat i gratuïtat als serveis sanitaris de responsabilitat pública, en els termes que estableixen les lleis. També recull que totes les persones, amb relació als serveis sanitaris públics i privats, tenen dret a ésser informades sobre els serveis a què poden accedir i els requisits necessaris per a usar-los; sobre els tractaments mèdics i llurs riscos, abans que els siguin aplicats; a donar el consentiment per a qualsevol intervenció; a accedir a la història clínica pròpia, i a la confidencialitat de les dades relatives a la salut pròpia, en els termes que estableixen les lleis.

Les persones grans tenen dret a gaudir sense discriminació dels drets que recull la Carta de drets i deures de la ciutadania en relació amb la salut i l'atenció sanitària editada pel Departament de Salut i en atenció a l'edat s'han de poder beneficiar de plans, actuacions i programes de l'administració sanitària dissenyats per atendre les seves necessitats particulars.

L'augment de l'esperança de vida, juntament amb la davallada important de les taxes de fecunditat que es ve produint des de fa ja uns anys té com a conseqüència l'envelliment de la població. Davant d'aquest panorama, el factor salut esdevé un element determinant de manera que si en l'última etapa de la vida es gaudeix de salut, una persona pot fer allò que vol fer amb certa similitud a quan era jove. Cas, però, que la salut sigui precària, molt probablement es produirà una disminució de la capacitat física i mental amb unes conseqüències ben diferents tant per a la persona mateixa com per a les persones que l'envolten i la societat en general.

L'envelliment i l'increment de la supervivència de pacients -molt significatiu en la patologia oncològica- ha comportat una major prevalença de malalties cròniques i la necessitat d'atendre-les. Així, estem davant d'un nou perfil de pacient geriàtric, crònic pluripatològic i crònic complex que té unes necessitats molt diferents de les d'un pacient jove; que es pot descompensar amb facilitat i requerir una atenció urgent quan es produeix aquesta descompensació; i que necessita més recursos i un temps de resolució superior. Encara que no hi ha dubte que les persones actualment viuen més anys, no hi ha certesa que es visquin amb qualitat i és en aquest sentit que cal treballar.

Davant d'aquesta situació, els professionals sanitaris que els atenen han de tenir formació geriàtrica i gerontològica adequada que possibiliti una millor atenció i però també han de disposar d'habilitats que garanteixin un tracte sensible i empàtic, especialment en aquells casos en què la persona gran presenta una situació de fragilitat.

En el procés d'assistència sanitària, les persones grans tenen dret a l'acompanyament i especialment quan presenten malalties associades a l'edat, trastorns de conducta o desorientació que dificulten la seva atenció sanitària en tant que la comunicació és difícil o fins i tot impossible. El criteri general ha de ser que els pacients han de poder estar acompanyats i, quan excepcionalment a criteri del professional no sigui aconsellable la presència de l'acompanyant, aquesta decisió haurà de tenir una justificació raonada.

A les persones grans se'ls ha d'aplicar cures pal·liatives quan pateixin una malaltia en un estadi avançat i sense retorn per proporcionar-los alleujament en el seu patiment. L'OMS es referix a les cures pal·liatives com la cura total activa dels pacients quan la malaltia que presenten no respon a un tractament curatiu, i on l'atenció al control del dolor i d'altres símptomes, així com l'atenció a aspectes psicològics, socials i fins i tot espirituals, resulta primordial per proporcionar una millor qualitat de vida dels pacients i les seves famílies. En aquest sentit, les cures pal·liatives adquireixen especial importància en relació amb la gent gran, més enllà d'una primera concepció per atendre malalts oncològics.

En aquest punt, és molt important el document de voluntats anticipades (DVA) on es recullen les instruccions que una persona major d'edat, amb capacitat suficient i de manera lliure, adreça al seu metge o metgessa responsable, perquè les tingui en compte quan trobi en una situació en què les circumstàncies que concorrin no li permetin d'expressar personalment la seva voluntat. El DVA constitueix una forma d'expressió de l'autonomia de les persones a l'hora de decidir en relació amb la seva pròpia salut.

En aquesta mateixa línia, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya reconeix el dret de totes les persones a viure amb dignitat el procés de la mort recollint que tenen dret a rebre un tractament adequat del dolor i cures pal·liatives integrals. Aquest dret adquireix especial rellevància en el cas de les persones grans -ni que sigui només per llei de vida- per la qual cosa cal protegir-lo especialment quan els afecta.

Cal tenir present, però, que l'edat avançada no té perquè estar directament relacionada amb una mala salut, per la qual cosa l'adopció d'hàbits saludables, com més aviat millor, permet retardar o fins i tot prevenir l'aparició de determinades malalties. En aquesta línia les persones grans tenen dret a estar informats sobre els estils de vida saludables.

D'altra banda, no estaria justificat oferir a les persones grans un tracte excessivament paternalista o que ignori la seva opinió només amb motiu de la seva edat. En aquesta línia tenen dret a estar informades sobre els procediments que els afecten i a conèixer les alternatives terapèutiques que hi pugui haver. De la mateixa manera, han de donar el seu consentiment, sempre que es trobin en condicions òptimes, sense que sigui legítim que ningú, ni que sigui un familiar amb bona intenció, decideixi per ells. Les persones grans tenen dret a que l'atenció als seus procediments estigui sotmesa al secret professional i a gaudir del dret a la confidencialitat,

dret fàcilment vulnerable amb familiars, per la qual cosa els professionals que els atenen ho han de tenir present.

Les persones grans tenen dret a que se'ls prescrigui la medicació que els cal i han de conèixer quins són els medicaments inclosos en el seu pla de medicació i per a què serveixen. En aquesta línia, la capacitat econòmica de les persones grans no ha de ser un obstacle per poder accedir plenament al seu dret a la salut. S'ha d'evitar, però, un excés de medicació innecessària associada exclusivament a l'edat.

Hi ha molts factors que influeixen en la situació en què una persona arriba a gran: la genètica, l'entorn social, la família, el sexe, l'origen...; aquests factors, principalment externs, poden afectar la salut. Així, hi ha persones grans amb una gran capacitat física i mental mentre que n'hi ha d'altres que presenten un deteriorament important ja a l'inici d'aquesta etapa. Cal, doncs, atendre ambdues situacions, així com totes aquelles que es troben entremig, fomentant les capacitats i satisfent les necessitats de les persones en funció de la seva situació. En aquest sentit, cal estar emetent perquè no es produeixen desigualtats injustes i evitables que generin iniquitat. Per exemple, davant la possibilitat que les persones que tenen majors necessitats de salut en algun moment de les seves vides puguin ser també les que tinguin menys recursos per afrontar-les, s'han d'elaborar polítiques públiques per superar aquestes iniquitats.

Els avenços tecnològics tenen també rellevància en l'atenció a la salut de les persones grans i, per tant, a l'hora de dissenyar polítiques públiques cal tenir-los presents per aprofitar els seus avantatges.

En aquest apartat, cal destacar, també, la necessitat d'incentivar la investigació sobre l'envelliment i la salut.

L'impacte econòmic d'afavorir l'atenció de les persones grans sovint s'associa a una despesa molt elevada, especialment en l'any o els dos anys immediatament anteriors al decés d'una persona. Tanmateix, convindria donar-li un nou enfoc i concebre-ho com una inversió que reverteix directament en el benestar de les persones grans i indirectament en el sistema de salut mateix quan té incidència en unes millors condicions de salut de les persones grans.

La situació d'alta dependència que presenten, a més, molts d'aquests pacients fa que un cop resolt el problema sanitari es faci necessari l'assignació d'un recurs social quan no sigui recomanable el retorn al domicili. L'administració sanitària i els serveis socials s'han de coordinar per poder oferir una atenció conjunta a les persones grans de manera que és imprescindible incorporar la visió de la seva atenció des de la vessant social.

Diversos estudis demostren que una atenció integral resulta més eficaç que aquella que es limita a atendre separatament les necessitats puntuals. Així, cal treballar per una atenció coordinada

entre els diferents dispositius que atenen una mateixa persona, cosa que reverteix en una millor atenció i que pot suposar, a més, un menor cost.

Davant l'envelliment evident de la població es fa necessari un abordatge integral que ja no pot esperar i que ha d'anar encaminat a coordinar l'atenció amb actuacions com ara el Pla interdepartamental d'atenció i interacció social i sanitària (PIAISS) que té la missió de "promoure i participar en la transformació del model d'atenció social i sanitària per tal de garantir una atenció integrada i centrada en les persones, capaç de donar resposta a les seves necessitats".

3.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Incentivar estudis sobre envelliment i salut, i dissenyar plans d'atenció específica a la salut de la gent gran.
- Formar els professionals sanitaris perquè tinguin coneixements en geriatria i gerontologia, així com habilitats més enllà de l'atenció estrictament sanitària.
- Fugir del paternalisme en l'atenció sanitària a les persones grans, respectant la seva dignitat.
- Evitar la medicació innecessària exclusivament associada a l'edat.
- Endegar campanyes divulgatives per donar a conèixer entre la població el document de voluntats anticipades (DVA) i facilitar la seva formalització.
- Elaborar polítiques públiques encaminades a evitar possibles situacions de manca d'equitat.
- Aprofitar els avenços tecnològics aplicats a l'àmbit sanitari, també en l'atenció a la gent gran.
- Desenvolupar polítiques públiques que possibilitin una atenció sanitària i social coordinada i integral.
- Fer seguiment de les mesures implementades per valorar els seus resultats.

4. Dret a la promoció de l'autonomia personal i l'atenció a la situació de dependència

4.1. Formulació del dret

La Constitució recull que amb independència de les obligacions familiars, els poders públics promouran el benestar mitjançant un sistema de serveis socials (art. 50).

Per la seva banda, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (art. 18) es refereix als drets de les persones grans enunciant que tenen dret a viure amb dignitat, i es determina que els poders públics han de garantir la protecció de les persones grans perquè puguin portar una vida digna i independent (art. 40.6)

La Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials recull el catàleg de serveis i prestacions socials del Sistema Català de Serveis Socials i defineix els serveis socials com el conjunt

d'intervencions que tenen com a objectiu garantir les necessitats bàsiques dels ciutadans, posant atenció en el manteniment de llur autonomia personal i promovent el desenvolupament de les capacitats personals, en un marc de respecte per la dignitat de les persones. I configura el dret a l'accés als serveis socials com un dret subjectiu de caràcter universal, que esdevé un principi bàsic del Sistema, orientat a la cohesió social, la igualtat d'oportunitats i el progrés social de les persones, de manera que el Sistema Català de Serveis Socials es configura així com un dels pilars de l'estat del benestar a Catalunya. En l'art. 7 es recull que són destinataris dels serveis socials, especialment, les persones grans que es trobin en una situació de vulnerabilitat, risc o dificultat social.

La Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència suposa la consolidació de l'atenció a la dependència com a dret subjectiu i considera que l'atenció a les persones que es troben en situació de dependència i la promoció de la seva autonomia personal és un dels principals reptes de la política social dels països desenvolupats i que el repte consisteix, precisament, en vetllar per les necessitats de les persones que, pel fet de trobar-se en situació d'especial vulnerabilitat, requereixen ajudes per dur a terme les activitats essencials de la vida diària, assolir més autonomia personal i poder exercir plenament els seus drets de ciutadania.

L'evolució demogràfica ha posat de manifest un envelliment de la població que comporta l'aparició de nous reptes que cal afrontar i un n'és la dependència que presenten moltes d'aquestes persones grans, majoritàriament en edats especialment avançades. Així, cada vegada hi ha més persones que viuen més anys, cosa que afavoreix que es pugui presentar una major dependència al final de la vida. La dependència és la situació en què es troba una persona quan necessita ajudes importants o d'una altra persona perquè presenta una manca o pèrdua d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial.

Fins no fa gaires anys, la configuració de la societat feia que fossin les famílies les que es fessin càrrec de la cura de les persones grans i dependents i, especialment, les dones. Tanmateix, l'evolució de la societat, els nous models de famílies i la incorporació de la dona al món laboral fa que ens trobem davant d'un panorama molt diferent a què cal enfrontar-se.

Es fa necessària, doncs, una nova configuració d'acord amb aquesta nova situació que garanteixi l'atenció de les persones dependents més enllà de la responsabilitat de les famílies. Així, s'ha de partir d'un sistema públic de prestacions, amb un accés universal en condicions d'igualtat i no discriminació que permeti una atenció integral i integrada a la dependència.

En aquest aspecte pren especial rellevància la importància d'un estudi individualitzat de la situació i les circumstàncies de cada persona que permeti, cas per cas, una valoració i una proposta adequada, fugint de respostes generalitzades.

Directament relacionat amb la dependència, l'autonomia fa referència a la capacitat de controlar, afrontar i prendre, per iniciativa pròpia, decisions personals sobre com viure d'acord amb les

normes i preferències pròpies així com de desenvolupar les activitats bàsiques de la vida diària, és a dir, aquelles activitats que permeten a una persona desenvolupar-se a un mínim d'autonomia i independència. Així, l'autonomia de les persones grans, en tant que repercuteix en el seu benestar, té un efecte directe en la seva dignitat i independència. En aquesta línia, cal treballar perquè les persones en situació de dependència puguin portar una vida amb el grau d'autonomia més elevat possible.

S'ha d'apuntar que, amb caràcter general, les persones grans prefereixen majoritàriament romandre en l'entorn en què s'ha desenvolupat la seva vida ja que això els permet mantenir els seus hàbits i una continuïtat en el seu estil de vida que els proporciona seguretat i tranquil·litat. Per això és important que la primera opció, sempre que sigui viable, sigui mantenir-los en aquest entorn. Perquè això sigui possible, cal preveure que en ocasions caldrà fer adaptacions físiques de l'habitatge i que, quan sigui necessari, s'haurà de proporcionar atenció domiciliària. És en aquesta línia que des de les administracions públiques s'han de facilitar les ajudes necessàries per retardar tant com sigui possible d'altres tipus d'intervencions.

En aquesta mateixa línia cal ser curós en no caure en la tendència a no tenir en compte l'opinió d'una persona gran dependent en les decisions que, al cap i a la fi, l'han d'afectar directament. Així, s'ha d'evitar parlar davant d'ells com si no hi fossin o com si, pel mer fet de ser grans o dependents, s'hagués de decidir en el seu nom.

Les prestacions previstes per atendre la dependència tenen una doble finalitat. Així, no només han de poder atendre les necessitats de les persones que presenten dificultats per desenvolupar les activitats de la vida diària, sinó que també han d'anar dirigides a promoure la seva autonomia personal.

Les prestacions previstes en la normativa vigent per atendre la situació de dependència tenen la naturalesa de serveis o prestacions econòmiques, determinant-se la prioritat dels serveis sobre les prestacions econòmiques, que s'atorgaran només per al cas que no sigui possible l'atenció mitjançant un servei. És per això que s'han d'implementar polítiques públiques tendents a adequar l'oferta i la demanda de serveis.

Pel que fa concretament a la prestació econòmica per ser atès per cuidador no professional, la normativa preveu el seu caràcter excepcional, d'acord amb els condicionats que es preveuen i, no obstant aquesta excepcionalitat, es tracta d'una prestació que esdevé força habitual i, de fet, és la prestació que té un major nombre de beneficiaris.

De la mateixa manera que s'ha de prioritzar que la persona gran que presenta dependència romangui en el seu entorn sempre que sigui possible, també s'ha de preveure que quan l'evolució de la seva situació aconselli que a partir d'un moment determinat el recurs més adequat sigui el seu ingrés en un centre especialitzat en la seva atenció, això sigui possible amb relativa immediatesa, doncs una altra cosa dona lloc a què la família hagi de fer front a la demora

fent-se càrrec d'aquella persona dependent directament o a través d'una despesa econòmica sovint molt important.

Tot i la previsió normativa, l'accés als serveis i a les prestacions derivades de la situació de dependència presenta problemes importants i les famílies es queixen de retards importants en l'accés a les prestacions i als serveis que s'han considerat com a idonis per a una persona després d'haver-ne fet una valoració curiosa. En aquest sentit, s'ha de destacar les llistes d'espera importants que hi ha per accedir als serveis residencials, especialment en determinades àrees del territori.

Es fa necessari, doncs, l'ampliació de recursos per afrontar aquesta situació, tenint en compte que la normativa prioritza els serveis per davant de les prestacions econòmiques i que, per tant, s'haurà de treballar en la línia d'ampliar aquests serveis, tenint en compte la importància de poder oferir un servei de qualitat que cobreixi les necessitats d'una persona quan ella mateixa o la família ja no les poden cobrir.

Altrament, en tant que també es preveuen prestacions econòmiques, l'administració ha de garantir que es corresponen amb una dotació econòmica suficient de manera que constitueixin realment una ajuda econòmica i en temps, acomplint, així, amb la finalitat per a la qual es crea. Demores en el pagament suposa l'avançament dels diners per part de la família que moltes vegades no és possible i d'altres és possible només amb molt sacrifici.

4.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Treballar perquè les persones en situació de dependència puguin portar una vida amb el grau d'autonomia més elevat possible.
- Facilitar una política d'ajudes àgils que permetin a les persones grans amb situació de dependència romandre, tant com sigui possible, en el seu entorn i retardar d'altres intervencions.
- Incrementar els recursos destinats a l'atenció de persones amb situació de dependència per acostar, tant com sigui possible l'oferta i la demanda.
- Assegurar una dotació econòmica suficient per atendre les prestacions econòmiques
- Fer seguiment de les mesures implementades per valorar els seus resultats.

5. Dret a la protecció jurídica i al suport per a l'exercici de la capacitat quan sigui necessari

5.1. Formulació del dret

L'ordenament jurídic no fixa una edat a partir de la qual una persona pot considerar-se gran, però existeix un consens força generalitzat a entendre que formen part d'aquest col·lectiu les persones majors de seixanta-cinc anys.

En l'àmbit civil no existeix una correlació automàtica entre el fet de ser una persona gran i la necessitat protecció. La persona, pel fet d'anar complint anys, no perd capacitat per autogovernar-se. L'edat pot ser un factor que incideixi en l'aparició i en el desenvolupament d'algunes limitacions, però en cap cas és un factor determinant per sí sol.

Per això la protecció s'ha de vincular necessàriament a la concurrència d'unes condicions personals que fan que la persona no pugui regir-se amb plena llibertat o autonomia en algun o diversos àmbits de la seva vida, i que la col·loquen en una situació de risc que fa necessari algun instrument de suport per garantir el seu benestar.

Entre els drets reconeguts per la Carta de Drets i Deures de la Gent Gran de Catalunya hi ha el dret que sigui respectada la capacitat de prendre decisions lliures i informades en els assumptes personals, a una informació suficient, a nomenar un tutor, tutora o representant legal en cas d'incapacitat i que es respectin les voluntats anticipades, a ser consultades i participar en les decisions de cura o residència, i que les decisions preses tinguin caràcter revisable.

La regulació jurídica d'aquest dret està continguda bàsicament pel Codi Civil de Catalunya, la Llei d'Enjudiciament Civil i la Convenció de Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat.

La legislació civil catalana ofereix diferents instruments de protecció de la persona quan es troba en una situació de manca de capacitat per autogovernar-se, com ara la tutela, la curatela, la guarda de fet, la defensa judicial o l'administració patrimonial.

La legislació vigent preveu també la provisió del servei de tutela per a aquells casos en què no existeix cap persona de l'entorn familiar que pugui assumir aquest càrrec o bé l'autoritat judicial no la considera idònia. Així, la Cartera de Serveis Socials vigent regula el servei de tutela per a gent gran com un servei especialitzat que té per objecte cobrir les necessitats de suport, protecció i garantia dels drets personals i patrimonials i promoure l'autonomia personal de les persones incapacitades en els termes que estableixi la resolució judicial, i configura aquest servei com a prestació garantida. El servei s'encomana a persones jurídiques sense ànim de lucre, que reben finançament públic per a l'exercici de les seves funcions.

Tanmateix, la incapacitat és una situació extrema que no necessàriament va lligada a la vellesa. Molt més freqüent és que les persones grans mantinguin la seva capacitat però, a causa d'algunes limitacions, físiques o psíquiques de poca gravetat, necessitin algun suport.

El Codi Civil de Catalunya preveu per a aquestes situacions algunes figures de protecció i de suport a l'exercici de la capacitat especialment útils per a les persones grans, més molt útils, més conformes amb els principis que empara la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat, i més respectuoses amb els drets de la persona, en el sentit que suposen una

major capacitat de determinació i del dret a l'autonomia de la persona. Entre aquests mecanismes que el Codi Civil de Catalunya preveu hi ha:

- el poder preventiu, mitjançant el qual una persona amb capacitat plena determina, mitjançant document notarial, i amb previsió de futur, una altra persona perquè la representi en cas que en un moment donat no es trobi en condicions de manifestar la seva voluntat.
- l'autotutela, amb la qual la persona designa la persona a qui vol que li sigui atribuïda la seva tutela en cas de ser incapacitada i, si escau, altres previsions relatives a l'exercici del a tutela.
- l'assistència, per a persones sense la capacitat modificada però que, per voluntat pròpia, demanen ser assistides per una altra persona en la presa de decisions o en la realització d'actes per evitar el risc derivat de la disminució de facultats.

Malgrat que l'assistent representa una figura de gran utilitat per fer compatible la preservació de la capacitat i la voluntat de la persona amb el suport davant determinades circumstàncies, es tracta encara d'una figura poc coneguda i poc utilitzada.

5.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Fomentar el coneixement de les persones grans sobre els seus drets i sobre els instruments jurídics existents com a mecanismes de previsió davant possibles situacions deteriorament que facin necessari un suport per a l'exercici de la capacitat.
- Potenciar la utilització de la figura de la persona assistent prevista a la legislació civil catalana.

6. Dret a obtenir recursos econòmics suficients

6.1. Formulació del dret

La Constitució Espanyola recull que els poders públics garantiran la suficiència econòmica als ciutadans durant la tercera edat, mitjançant pensions adequades i actualitzades periòdicament (art. 50).

Les persones grans han de poder gaudir d'una econòmica que els permeti viure amb suficiència i dignitat. L'accés a la jubilació permet a aquelles persones que han cotitzat a la Seguretat Social mentre han estat actius laboralment gaudir d'una pensió que els assegura una protecció i una cobertura de recursos davant la vellesa.

Altrament, per a aquelles persones que no poden accedir a una pensió de caràcter contributiu perquè no han cotitzat mai a la Seguretat Social o bé ho han fet durant un temps insuficient per tenir-hi dret, es preveu la pensió no contributiva en la seva modalitat de jubilació, sempre que no disposin d'ingressos econòmics suficients.

Cal destacar el caràcter universal d'aquest tipus de prestació, de manera que totes les persones que compleixin els requisits tenen garantida aquesta pensió. En tant que en rebre aquesta pensió passen a ser pensionistes de la Seguretat Social, això també els dona accés a l'assistència sanitària.

La pensió complementària a la pensió no contributiva permet incrementar la quantia de la prestació a aquelles persones que són beneficiàries d'una pensió no contributiva, no tenen una activitat laboral i tenen un nivell d'ingressos determinat, sempre que no siguin usuàries d'una prestació de serveis d'acolliment residencial, de salut o sociosanitari de caràcter permanent.

D'acord, doncs, amb la seva finalitat, les pensions haurien de tenir una garantia de continuïtat assegurada que donés tranquil·litat a les persones grans, lluny de provocar-los inquietuds. Així, el sistema de pensions hauria de quedar al marge de qualsevol canvi en el lideratge polític.

En aquesta línia, resulta imprescindible buscar alternatives que permetin garantir el seu pagament puntual davant els anuncis que la caixa de les pensions ja és buida i que cal endeutar-se per poder abonar les pensions.

Les pensions no poden ser tractades com un assumpte aïllat tenint en compte les conseqüències que té en les mateixes les polítiques laborals i els seus resultats. Són imprescindibles, doncs, actuacions encaminades a augmentar les recaptacions.

Per la seva banda, les persones que presenten una situació de dependència, sempre que reuneixin les requisits determinats i d'acord amb la seva capacitat econòmica, poden accedir a les prestacions econòmiques que es preveuen en la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència.

Així, la prestació econòmica vinculada al servei, proporciona una ajuda econòmica periòdica en aquells casos en què no és possible accedir a un servei públic o concertat concret. Aquesta prestació ha d'estar obligatòriament vinculada a l'adquisició d'un servei.

La prestació econòmica per atencions a l'entorn familiar i suport a cuidadors no professionals, encara que prevista com a excepcional, constitueix la prestació que té més nombre de beneficiaris i s'atorga al beneficiari perquè pugui ser atès dins del seu entorn per un familiar.

A més, es preveu la prestació econòmica d'assistència personal amb la finalitat de promoure l'autonomia de les persones dependents, la finalitat de la qual és contribuir a la contractació

d'una persona durant un nombre determinat d'hores que faciliti al seu beneficiari l'accés a l'educació i el treball, així com una vida més autònoma en l'exercici de les activitats bàsiques de la vida diària.

En tant que l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència i es tracta d'un dret subjectiu, cal fer les previsions oportunes per garantir no només que el dret estigui enunciat sinó que pugui ser realment efectiu.

Per la seva banda, la Llei 13/2006, de 27 de juliol de prestacions socials de caràcter econòmic preveu una sèrie de prestacions socials de caràcter econòmic que tenen per finalitat atendre determinades situacions de necessitat en què es troben les persones que no disposen de recursos econòmics suficients per afrontar-les i no estan en condicions d'aconseguir-los o rebre'ls d'altres fonts.

Entre aquestes prestacions econòmiques, la prestació per atendre necessitats bàsiques es configura com una prestació de dret subjectiu per atendre les despeses derivades de les necessitats bàsiques de les persones quan tenen més de seixanta-cinc anys i no perceben prestacions, contributives o no contributives, ni pensions derivades de qualsevol dels règims de la Seguretat Social, no treballen o no es poden incorporar al món laboral.

6.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Treballar en polítiques públiques per permetin compensar la manca de recursos econòmics que poden presentar les persones grans.
- Assegurar una dotació econòmica suficient per atendre les prestacions econòmiques.
- Fer seguiment de les mesures implementades per valorar els seus resultats.

7. Dret a la participació social

7.1. Formulació de dret

La participació és un dels principis bàsics reconeguts a la Carta de Drets i Deures de la Gent Gran de Catalunya, que estableix que les persones grans han de participar activament en les polítiques que afecten directament el seu benestar, des de la solidaritat amb altres generacions, en una societat per a tothom, i també com un principi que ha de ser entès des del dret a la lliure associació.

La participació en aquest sentit va més enllà de la capacitat de determinació de cada persona en els aspectes bàsics de la seva vida diària. Agafa una dimensió col·lectiva que va estretament lligada a la concepció de l'envelliment com un procés que es desenvolupa al llarg de la vida, i al

reconeixement que les persones han de poder desenvolupar les seves capacitats i cobrir les seves necessitats en cada moment de la seva vida.

La participació és una necessitat per a les persones grans des de la perspectiva del seu benestar físic i mental, però també per al conjunt de la societat, perquè permet incorporar els actius, els coneixements, l'experiència adquirida al llarg del cicle vital i les capacitats d'un sector de la població cada vegada més nombrós.

La participació de les persones grans en els diversos àmbits de la vida social possibilita el reconeixement dels valors positius de la vellesa i de les seves potencialitats. Contribueix a un canvi de visió sobre les persones grans, a fer-les més visibles com a subjectes de dret i actors socials enlloc de veure-les com a objecte d'intervenció. L'associacionisme i el voluntariat contribueixen de manera molt efectiva en aquest sentit.

A la vegada, però, l'efectivitat d'aquest dret requereix una actitud proactiva per part de la societat i dels poders públics per promoure les condicions necessàries per empoderar les persones grans i fer-les partícips en la presa de decisions i en la definició de les polítiques públiques.

Les noves tecnologies juguen un paper important i ambivalent en aquest procés transformador. D'una banda, aporten possibilitats i beneficis, perquè permeten compensar alguns dèficits derivats de patologies que afecten les persones d'edat avançada, ajuden a mantenir capacitats cognitives, faciliten el manteniment de relacions socials en determinades circumstàncies, i contribueixen a posar a l'abast de la ciutadania més informació. En definitiva, poden augmentar la qualitat de vida i desenvolupar un paper dinamitzador i facilitador de la participació de les persones grans.

Ahora en algunes situacions poden representar una barrera, en la mesura que la complexitat, les dificultats d'accés pel cost o per la manca de formació exclouï a la pràctica un sector important de persones grans.

La utilització de formes de participació que impliquen obligatòriament l'ús de les noves tecnologies pot ser un entrebanc per a la plena integració d'una part de la ciutadania. Convé, doncs, una utilització adequada i integradora de les noves tecnologies que afavoreixi l'aproximació de les persones grans mitjançant programes de formació sobre l'ús i també la incorporació de les seves necessitats en el disseny i desenvolupament de les tecnologies.

Per assolir aquest objectiu de participació plena és igualment necessària la promoció de les relacions intergeneracionals i fer més visible el valor de l'envelliment en la societat.

Exemples de mesures adoptades en aquest sentit són la creació de la Medalla Centenària, que ofereix la Generalitat de Catalunya, la creació d'un espai virtual destinat a recollir experiències de bona pràctica en l'àmbit de l'envelliment actiu, amb motiu de l'Any Europeu de l'Envelliment Actiu

i de la Solidaritat Intergeneracional, o la creació de l'Oficina de la Gent gran Activa, adscrita al Departament de Treball , Afers Socials i Famílies.

Amb tot, caldria estendre i ampliar aquestes iniciatives, de manera que es doni continuïtat als projectes amb accions que es mantinguin al llarg del temps i que es difongui la seva actuació i els avenços assolits.

Especialment important és la participació institucional, mitjançant òrgans consultius, generats des de l'Administració, que contribueixin a definir les polítiques públiques tenint en compte la visió de la gent gran.

A Catalunya el Consell de la Gent Gran de Catalunya, creat l'any 2011 i regulat actualment pel Decret 31/2014, d'11 de març, es configura com un òrgan consultiu de la Generalitat de Catalunya de representació de les persones grans.

Té com a finalitat informar, quan així ho demanin els departaments, sobre els projectes normatius que estiguin directament relacionats amb la política de gent gran, informar i assessorar les associacions o les organitzacions locals sobre temes relacionats amb la gent gran, facilitar la comunicació i l'intercanvi d'opinions entre persones grans.

També li correspon col·laborar en la preparació dels temes que es tracten en els congressos nacionals de la gent gran que s'han realitzat cada quatre anys des de 1990, com a espais de trobada per tractar la realitat i les necessitats de les persones grans i ajudar a definir les polítiques públiques.

7.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Potenciar i reforçar el paper dels òrgans consultius i d'assessorament que representen les persones grans i la seva participació en el disseny de totes les polítiques públiques, no només les adreçades específicament a les persones grans, tot incorporant la perspectiva de l'impacte de les mesures que incloguin en les necessitats i condicions de vida de les persones grans.

8. Dret a l'accés efectiu a la cultura i a l'oci

8.1. Formulació del dret

La Constitució recull que els poders públics, amb independència de les obligacions familiars, en promouran el benestar mitjançant un sistema de serveis socials que atendran els problemes específics de salut, habitatge, cultura i lleure (art. 50).

Per la seva banda, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (art. 18) determina que els poders públics han de garantir la protecció de les persones grans perquè puguin portar una vida digna i independent i participar en la vida social i cultural.

En els últims anys es detecta un canvi de sensibilitat respecte de l'envelliment, entès com a un període d'oportunitats. En aquest sentit, moltes persones pensen a aprofitar aquest temps de més que actualment pot viure una persona per fer activitats, aficions, estudis, etc. que no havien pogut fer en etapes anteriors de la seva vida o que van haver de deixar. Així, parlem d'un envelliment actiu que advoca per una participació de la gent gran en la societat i que es reflecteix en una imatge positiva d'aquest col·lectiu.

Fins no fa gaire, el plantejament de la vida quedava emmarcat en les diferents etapes de la vida: infantesa, anys d'estudi, anys de feina i jubilació, amb la percepció que els anys de més que pogués viure una persona, s'afegien, sense més per allargar la seva etapa de jubilació. Actualment, però, s'està produint un canvi en aquesta compartimentació de les etapes de la vida.

Els beneficis d'aquest canvi té no només repercuteixen en la gent gran mateixa sinó també en les persones que les envolten: família i societat en general. Així, es fomenta l'autoestima, els manté actius, fomenta les relacions socials (entre ells i entre generacions), potencia les capacitats i l'autonomia i, en general, en la seva qualitat de vida.

L'accés a la cultura té un paper molt important en l'educació, la socialització i el benestar de les persones en totes les etapes de la vida. La cultura estimula la memòria, permet l'aprenentatge, fomenta la imaginació, ajuda a reflexionar, permet crear afinitats i vincles amb l'entorn, obre la porta a d'altres realitats, permet conèixer l'actualitat política i social i també, molt important, permet l'entreteniment. Contràriament, la manca de cultura en aquesta etapa de la vida fomenta l'exclusió de la gent gran de la vida pública i social que, alhora, comporta un empobriment de la seva activitat cultural i creativa. Per tant la cultura es configura també com una necessitat.

Els beneficis que comporta l'oci i la cultura han estat objecte de diversos estudis des de la psicologia, la sociologia o la medicina que han posat de manifest que la motivació per l'oci en les persones grans té una funció terapèutica, directament relacionada amb una millor percepció de les capacitats pròpies, a més de retardar el desenvolupament de demències. Aquests estudis mateix han desvetllat, també, que l'oferta d'oci per a les persones grans és menor del que seria desitjable.

La formació permanent, segons que la defineix el Consell d'Europa, és tota aquella activitat d'aprenentatge que es fa al llarg de la vida amb l'objectiu de millorar coneixements, competències i aptituds amb una perspectiva personal, cívica, social o relacionada amb l'ocupació laboral. Per tant, en la formació permanent té cabuda també la formació de les persones grans sense que es pugui acotar a una edat o a un espai determinats; qualsevol edat és bona per accedir a l'educació i qualsevol espai pot ser educatiu.

A tall d'exemple, les Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran de la Universitat de Barcelona apropen els coneixements universitaris a un col·lectiu de persones d'entre seixanta i noranta-set anys. En aquest àmbit s'imparteixen seminaris i conferències amb rigor acadèmic sobre qualsevol tipus d temàtica que contribueixi a la formació de les persones que hi participen.

En aquesta mateixa línia, el desenvolupament de les tecnologies de la informació, cabdal per a la difusió i l'accés a la informació fa necessari l'accés de les persones grans a les mateixes per contribuir a una major integració d'aquest col·lectiu. Així, cal fomentar un envelliment actiu i incentivar a les persones grans perquè participin en les activitats de la seva comunitat, facilitant-los, a més, espais per desenvolupar-les.

La situació de precarietat econòmica, de soledat i de dependència que presenten moltes persones grans, però, fa que l'accés a la cultura no sempre sigui possible, ni prioritari, per la qual cosa cal dur a terme actuacions que permetin aquest accés a totes les persones grans, més enllà de la seva capacitat econòmica o de la seva situació personal.

En aquesta línia trobem iniciatives, majoritàriament per part d'alguns casals de gent gran o entitats que organitzen sessions periòdiques de projecció de pel·lícules d'època gratuïtament. Aquest tipus d'activitat aplega una gran diversitat de perfils: des de persones amb una situació familiar estable a persones que dormen al carrer. És innegable, a més, la funció social d'aquest tipus d'iniciatives que fomenta la socialització i l'amistat.

8.2. Mesures proposades per tal d'assolir l'efectivitat del dret

- Les polítiques públiques han de promocionar l'autonomia personal, potenciar les capacitats i promoure un paper rellevant i actiu de les persones grans.
- La gent gran ha de poder estar implicada en el procés de disseny, realització i avaluació de les actuacions pensades per permetre'ls accedir a la cultura.
- Generalització les iniciatives particulars d'accés efectiu a l'oci.
- Elaboració de programes universitaris per a gent gran que els resultin atractius i divulgació dels mateixos.
- Actuacions per potenciar una imatge positiva del col·lectiu de la gent gran fugint de l'associació de vellesa i càrrega.
- Fer seguiment de les mesures implementades per valorar els seus resultats.

9. Entitats, col·lectius i moviments socials relacionats amb la gent gran

Són diverses les associacions i col·lectius que d'una manera o una altra treballen en qüestions relacionades amb els drets de les persones grans. A títol orientatiu, s'inclouen aquí alguns exemples:

Federació d'Associacions de Gent Gran de Catalunya (Fatec)

Taula d'Entitats del Tercer Sector de Catalunya

Sindicat Comissions Obreres

Sindicat UGT

Creu Roja

Caritas

Amics de la Gent Gran

Fundació Privada Avismon Catalunya

Federació d'Associacions de Familiars de malalts d'Alzheimer de Catalunya

Fundació Firagran

Unión Democrática de Pensionistas y Jubilados

Marea Pensionista

Iaioflautes

Entitats que formen o han format part del Consell de la Gent Gran de Catalunya:

AFOPA- Agrupació d'Aules de Formació Permanent per a la Gent Gran de Catalunya

Agrupació de Treballadors Jubilats de Catalunya

Associació Ciutadana pels Drets de les Dones

ACA- Associació Coordinadora per a l'Ancianitat

Associació de Jubilats Forçosos

Associacions dels Casals de Gent Gran de la Generalitat de Catalunya

Federació de Pensionistes i Jubilats de CCOO de Catalunya

Coordinadora d'Associacions del Casals de Gent Gran de Titularitat Municipal de Barcelona

Coordinadora Nacional de Jubilats i Pensionistes

FATEC-Federació d'Associacions de Gent Gran de Catalunya

FEATE- Federació d'Entitats d'Assistència a la Tercera Edat sense afany de lucre

FOCAGG- Federació d'Organitzacions Catalanes de Gent Gran

Fundació Privada CONEX

PROGRAN-Associació Promotora de l'Orientació del Consum de la Gent Gran

UGT-Unió de Pensionistes, Jubilats i Prejubilats

Vida Creixent